

Van kind tot burger: Volksoopvoeding in Nederland (1780-1901)

De Calvinisten hechtten er veel belang aan dat de mensen zelf de Bijbel konden lezen.

1p **1** Welk gevolg had dit voor het onderwijs in de Republiek?

Veel patriotten zagen in het bevorderen van onderwijs aan de armen de oplossing van de economische problemen in hun tijd.

2p **2** Geef de redenering weer die **zij** daarbij volgden.

De nederlaag van de Republiek in de Vierde Engelse Zeeoorlog (1780-1784) sterkte de patriotten in hun mening dat er veranderingen moesten komen.

2p **3** Noem:

- een politieke verandering die zij wilden doorvoeren en
- een maatschappelijke verandering die zij wilden doorvoeren.

Gebruik bron 1.

De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen probeert sinds het einde van de achttiende eeuw onderwijshervormingen door te voeren. Na 1795 steunt de overheid dit streven.

2p **4** Noem:

- één gegeven uit de bron waaruit deze steun van de overheid blijkt en
- de reden waarom de overheid deze steun pas geeft na 1795.

Gebruik bron 1.

De onderwijzer beschrijft de periode kort na de invoering van de Schoolwet van 1806 die het onderwijs moet moderniseren.

2p **5** Noem twee bepalingen over de modernisering van het onderwijs uit de wet die in de bron zijn terug te vinden.

De Schoolwet van 1806 speelde een rol in de eenwording van Nederland.

4p **6** Leg uit waardoor

- een dergelijke wet pas vanaf 1806 effect kon hebben en
- deze wet het proces van eenwording van Nederland versterkte.

Gebruik bron 2 en 3.

Een interpretatie:

De verschillende adviezen die aan de kinderen gegeven worden om met armoede om te gaan, kunnen worden verklaard uit de verschillende sociale achtergronden van de kinderen.

4p **7** Leg dit uit door per gedichtje:

- de inhoud van het advies weer te geven en
- met de sociale achtergrond van het kind waaraan het advies gegeven wordt, dit advies te verklaren.

Gebruik bron 3.

Een bewering:

De situatie in deze bron is niet representatief voor de leefomstandigheden van de meeste arbeiders rond 1884.

- 2p **8** Leg uit of deze bewering juist is.

Gebruik bron 4.

Stel: je doet onderzoek naar de invloed van de Schoolwetten van 1806 en 1857 op het schoolbezoek in Noord-Brabant en je gebruikt deze bron. Op grond van deze tabel kom je tot de volgende (voorlopige) conclusies:

- De Schoolwetten van 1806 en 1857 hebben in Westerhoven geen effect.
- In deze tabel kan een gevolg van de industrialisering van Noord-Brabant gezien worden.

- 4p **9** Ondersteun elke (voorlopige) conclusie met een argument uit de tabel.

Het negentiende-eeuwse onderwijs bevorderde de sociale mobiliteit.

- 2p **10** Leg uit dat dit zowel voor leerlingen als leraren gold.

Gebruik bron 5.

In 1878 wordt een schoolwet aangenomen met maatregelen om het onderwijs te verbeteren. De orthodox-protestanten zijn het eens met de verbeteringen, maar zijn toch tegen de wet.

- 2p **11** Leg uit:
- (met de bron) dat deze oproep om een petitie te ondertekenen zich richt tot orthodox-protestanten en
  - (zonder de bron) waarom deze groepering tegen invoering van de Schoolwet van 1878 was.

Gebruik bron 5.

Een bewering:

In het aanplakbiljet wordt de koning iets gevraagd wat hij volgens de Grondwet van 1848 eigenlijk niet meer mag doen.

- 2p **12** Licht deze bewering toe.

Gebruik bron 6.

In 1885 en 1886 wordt in de Tweede Kamer heftig gedebatteerd over een nieuwe grondwet, die er in 1887 komt. Daarbij zeggen de confessionele Kamerleden dat zij de nieuwe grondwet alleen zullen aanvaarden als de mogelijkheid tot subsidie van het bijzonder onderwijs wordt opgenomen.

- 3p **13** Welke mening hierover beeldt de tekenaar uit? Licht je antwoord toe met twee elementen uit de prent.

De socialisten in de Tweede Kamer wilden in 1901 alleen voor leerplicht stemmen, als de gemeenten schoolkleding en schoolmaaltijden aan de armste kinderen zouden geven. Conservatieve liberalen waren daar principieel op tegen.

- 4p **14** Leg uit:
- waarom juist de socialistische Kamerleden deze eis stelden en
  - vanuit welk principe de conservatieve liberalen hier tegen waren.

- De invoering van het vak “nuttige handwerken” zorgde ervoor dat meer ouders hun dochters naar school lieten gaan.
- 2p **15** Noem twee redenen die deze ouders daarvoor hadden.

De koloniale relatie tussen Nederland(ers) en Nederlands-Indië

- De volgende gebeurtenissen uit de geschiedenis van Indonesië staan in willekeurige volgorde:
- 1 De Opstand van Diponegoro vormt het begin van de Java-oorlog.
  - 2 Daendels laat de Grote Postweg aanleggen op Java.
  - 3 De Atjeh-oorlog begint.
  - 4 De VOC wordt opgeheven en de bezittingen gaan naar de Bataafse Republiek.
  - 5 Soekarno, Hatta en anderen richten de Partai Nasional Indonesia (PNI) op.
  - 6 De Ethische Politiek krijgt aanhang.
  - 7 Het Cultuurstelsel wordt ingevoerd.
- 2p **16** Zet deze gebeurtenissen in de juiste tijdvolgorde van vroeger naar later. Noteer alleen de nummers.

- G. A. G. Ph. van der Capellen, gouverneur-generaal van 1816 tot 1826, verbood de verkoop van land door Indonesische vorsten aan Europese ondernemers.
- 5p **17** Noem:
- een reden waarom Van der Capellen deze maatregel nam en
  - een gevolg van zijn verbod voor de Indonesische vorsten en
  - een gevolg voor de Javaanse boeren en
  - de verandering in 1870 in de wetgeving op de verkoop van grond en
  - een gevolg hiervan voor de Javaanse boeren.

Gebruik bron 7.

- Kort nadat Van den Bosch dit advies geeft, wordt zijn waarschuwing bevestigd door een gebeurtenis in Nederlands-Indië.
- 3p **18** Noem deze gebeurtenis en leg uit welk verband er is tussen dit advies en het ontstaan van het Cultuurstelsel.

- Met het Cultuurstelsel werd een dualistisch bestuursstelsel in Nederlands-Indië ingevoerd. De positie van de regenten in dit bestuur was in de ogen van de Nederlanders anders dan in de ogen van de Indonesische bevolking.
- 3p **19** Licht dit toe, door:
- aan te geven wat de positie van de regenten was in de ogen van de Nederlanders en
  - wat die positie was in de ogen van de Indonesische bevolking en
  - welk belang de Nederlanders erbij hadden dit verschil te laten bestaan.

Gebruik bron 8.

In deze prent geeft Albert Hahn zijn mening over de Atjeh-oorlog.

- 2p **20** Leg telkens met een element uit de bron uit:
- wat de mening van Albert Hahn is en
  - waarom deze prent door sommigen werd gezien als majesteitsschennis.

Gebruik bron 8.

Een bewering:

Deze prent past beter bij het Nederlandse optreden in Indonesië ná de Lombokexpeditie van 1894 dan daarvoor.

- 3p **21** Geef een argument voor deze bewering door:
- uit te leggen wat de verandering in het koloniale beleid vóór en na de Lombokexpeditie inhoudt en
  - daarmee duidelijk te maken waarom de prent beter past in de periode ná de Lombokexpeditie.

Gebruik bron 9.

Je gebruikt deze foto bij een werkstuk over Nederlands-Indië. Je kiest ervoor de foto bij het hoofdstuk Tempo Doeloe te plaatsen.

- 2p **22** Leg deze keuze uit door:
- eerst een kenmerk te noemen van ‘tempo doeloe’ en
  - daarmee uit te leggen waarom deze foto daarbij past.

Gebruik bron 10 en 11.

Je ziet twee foto's. De een is gemaakt in 1913 en de ander in 1930.

- 2p **23** Welke foto is uit 1930? Licht je keuze toe.

In 1916 wordt de Volksraad opgericht. Deze gebeurtenis is het begin van een democratiseringsproces.

- 4p **24** Leg uit waarom dit slechts een **beperkt** democratiseringsproces was. Doe dat door:
- aan te geven wat de taak van de Volksraad was en
  - aan te geven hoe de Volksraad werd samengesteld en
  - met de taak en de samenstelling van de Volksraad duidelijk te maken dat het hierbij om een beperkt democratiseringsproces ging.

Soekarno volgde voor 1942 een strikte politiek van non-coöperatie. Tegenover de Japanse bezetter van Indonesië stelde hij zich anders op.

- 3p **25** Geef
- een voorbeeld waaruit die non-coöperatie met de Nederlandse koloniale overheid blijkt en
  - een voorbeeld waaruit het samenwerken met de Japanners blijkt en
  - een reden waarom Soekarno wel met de Japanners wilde samenwerken, maar niet met de Nederlanders.

Gebruik bron 12.

Stel: je doet onderzoek naar de Bersiap-periode en je vindt dit boekfragment. Op grond van deze bron kom je tot twee uitspraken:

1 De situatie die dit boekfragment beschrijft, is kenmerkend voor de Bersiap-periode.

2 De Bersiap-periode wordt in dit boekfragment eenzijdig beschreven.

4p **26** Ondersteun beide uitspraken telkens met twee voorbeelden uit de bron.

In 1949 vond de soevereiniteitsoverdracht van Nederlands-Indië plaats. Veel inwoners van Ambon waren hier tegen.

3p **27** Noem daarvoor drie redenen.

In het Nederlandse Nieuw-Guinea-beleid na 1950 zijn kenmerken van het moderne imperialisme te herkennen.

4p **28** Noem twee van die kenmerken en leg per kenmerk uit op welke wijze het naar voren komt in het Nederlandse Nieuw-Guinea-beleid na 1950.